

Könyvajánló

Véghseő Tamás: Görögkatolikus papok történeti névtára (1850–1950)

A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola „Collectanea Athanasiana” sorozatában (Varia, vol. 1.) jelent meg az intézmény rektorának, Véghseő Tamás egyháztörténeti professzornak az új könyve. A kötet alcíme leszűkíti mind a geográfiai, mind a történelmi keretet. Földrajzilag ugyanis csak a „magyar” görög katolikus papokkal foglalkozik, és csak azokkal, akik a két egyházkormányzati egységben (az 1912-ben alapított Hajdúdorogi Egyházmegyében, illetve az 1924-ben alapított Miskolci Apostoli Exarchátusban) teljesítettek – rövidebb vagy hosszabb ideig – papi szolgálatot. Tehát a történelmi Magyarország többi görög katolikus egyházmegyéjének papjait nem tárgyalja. Viszont lehetőségként felveti, hogy a munka folytatásaként erre is sor kerülhet majd.¹ Történelmileg is ez a két egyházkormányzati egység jelöli meg – legalábbis egyelőre – a kezdő időpontot. A legelső olyan pap, aki a Hajdúdorogi Egyházmegyében szolgált (1912-ben), 1850-ben lett pappá szentelve, s az egyházmegye megalapításakor került át az új egyházmegyébe (ahol aztán hamarosan meg is halt). A záró időpont a kezdő terminushoz igazodik: a könyv anyaga egy évszázadot foglal magába. Összesen 465 pap adatait mutatja be, ami nem jelentéktelen szám: egy évszázad alatt csaknem félezer papról van szó!

Talán itt is fontos hangsúlyozni, hogy a kötetben azok a magyar görög katolikus papok szerepelnek, akik ténylegesen szolgáltak a két, említett egyházkormányzati egységben. Tehát olyan személyeket nem kell itt keresni, nem is lehet találni, akik bár innen származtak, de nem itt voltak papok.

A jelen kötet – és az előkészületben lévő második kötet, mely előreláthatólag napjainkig fogja folytatni a papok bemutatását – hiánypótló mű. Ugyanis a Hajdúdorogi Egyházmegyében eddig mindössze két olyan sematizmus jelent meg: 1918-ban,² illetve 1948-ban,³ amelyek teljes mértékben kimerítik a fogalom tartalmát. Ilyen volt még az a kötet, amely az egyházmegye és az

¹ Lásd a 9. lapon.

² *Schematismus venerabilis cleri dioecesis graeci rit. cath. Hajdudorogensis ad annum Domini 1918*, Nyíregyháza 1918.

³ *Schematismus venerabilis cleri dioecesis graeci rit. cath. Hajdudorogensis pro anno Domini 1948*, Nyíregyháza 1948.

exarchátus adatait együttesen tartalmazta: 1982-ben.⁴ Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a miskolci exarchátusnak nem volt önálló püspöke, joghatóságilag a hajdúdorogi megyéspüspök alá tartozott, akinek a titulusa is ez volt: „hajdúdorogi megyéspüspök, miskolci apostoli kormányzó”. Az utóbbi időkben napvilágot láttak az egyházmegyében úgynevezett „papi név- és címtárak” is,⁵ ám ezek lényegesen kevesebb adatot tartalmaznak mind a papságról, mind az egyes paróchiákról.⁶ – Az exarchátusban még kedvezőtlenebb a helyzet: mindössze egyetlen igazi sematizmust adtak ki,⁷ s a későbbiekben az adatok – mint láttuk – az egyházmegye adataival egy közös kötetben (1982), majd a közös név- és címtárakban szerepeltek. – Csak a legutóbbi időkben láttak napvilágot ismét külön kötetekben a két egyházkormányzati egység adatai.⁸ Az exarchátusban viszont megjelent egy különleges kötet is, amely nemcsak a papok adatait tartalmazza, hanem az egyházközségek jelenlegi állapotát is tükrözi.⁹ Igaz, ez már a legutóbbi idők terméke.

A jelen kötet azonban ezeknél lényegesen több adatot tartalmaz, természetesen a címének megfelelően: csak a papokról: „a papok történeti névtáráról” van szó. És ami nagy előny a további kutatásokhoz és információszerezésekhez: egy kötetbe van gyűjtve az egy évszázad görög katolikus papsága!

A könyv felépítése minden szempontból logikus. Egy bőséges és minden részletre kiterjedő bevezetés nyitja a kötetet.¹⁰ Aztán a főrész a papok szentelési sorrendjét veszi figyelembe az 1850-es évtől indulva. Az egyes éveken belül a személyek bemutatása névsor szerint történik.¹¹ – Talán érdemes megjegyezni, hogy a könyvet könnyebben lehetne kezelni, ha a lapokon lennének fejlécek: az ide beírt évszám segítené a keresésben, különösen a későbbi időkben, amikor egy-egy esztendőben már több papszentelés történt, tehát egy éven belül sok pap adatai szerepelnek. – Az adatok között első helyen, termé-

4 *A hajdúdorogi egyházmegye és a miskolci apostoli kormányzóság sematizmusa*, Nyíregyháza 1982.

5 *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Kormányzóság név- és címtára*, Nyíregyháza 2001.

6 *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Kormányzóság név- és címtára*, Nyíregyháza 2004.; *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Kormányzóság név- és címtára*, Nyíregyháza 2007.

7 *A miskolci gör. szert. kath. apostoli kormányzóság történeti, területi és személyi adatai fennállásának 15. évfordulóján*, Miskolc 1940.

8 *A hajdúdorogi egyházmegye név- és címtára 2013*, Nyíregyháza 2012. – *A miskolci apostoli exarchátus név- és címtára 2013*, Miskolc 2012.

9 *A miskolci apostoli exarchátus évkönyve 2014*, Miskolc 2014.

10 A 9–17. lapokon.

11 Ez adja a könyv törzsanyagát: a 21. laptól a 204. lapig.

szetesen, a pap neve szerepel. Aztán következik az egyházmegye, ami azért fontos, mert egy-egy pap nem biztos, hogy egyetlen egyházmegyében élte le papi életét. A születési adatok megadása után ugyanilyen fontos a származási hely megadása: az ország jelzése (ugyanis ez lehet Románia, Szlovákia, Szerbia, Ukrajna, Amerika). Könyvünk feltünteti azt is, hogy az egyes papok hol tanulták a teológiát, hol és milyen diplomát szereztek. A biográfiában következik a papszentelés helye és ideje, valamint a szentelő püspök neve. Amint a fentebb említett sematizmusokban, úgy itt is fel vannak sorolva a papok szolgálati helyei a megfelelő évszámokkal. A könyv jelzi azt is, ha valaki nyugdíjas lett. Ugyancsak felsorolja az egyházi hivatalokat (ez az egyházmegyei szolgálatot jelenti, illetve azt, hogy valaki esperesi, főesperesi vagy egyéb tisztséget viselt), de nem marad el a kitüntetések felsorolása sem. A szoros értelemben vett biográfiát – természetesen – a halálozás dátuma zárja az egyes papoknál; de ezt még kiegészíti a temetés helyszíne, illetve a sírjának tényleges helye.

A kötetnek van egy különlegessége, ami görög katolikus sajátosság: a pap családjáról is említést tesz. Annyit az eddigi Sematizmusok is megtettek, hogy jelezték a családi állapotot: nős, nőtlen, özvegy. Itt viszont – és ez az első eset egyházmegyénk történetében – fel van tüntetve a feleség neve a halálozási évszámával, valamint a gyermekek neve a születési évszámukkal együtt. Sőt egy másik különlegesség is található a kötetben: a biográfiák fényképpel vannak ellátva (271 esetben). Kezdetben – érthető módon – még ritkábban, de később egyre gyakrabban, a legutóbbi időkben pedig hiánytalanul szerepelnek a papok fényképei. S ugyanígy a papok feleségeinek a fényképei is láthatók a könyvben (114 esetben).

A könyvet jól használható névmutató egészíti ki.¹² A kötetben szereplő papok nevei kis kapitális betűkkel, a feleségek neve kurzív betűkkel van írva. A névmutatóban gyakran olvasható az a zárójeles megjegyzés, hogy az illető papnak (aki ebben a kötetben még csak papgyermekként szerepel) a második kötetben lesz a biográfiája. S mit lehet zárógondolatként szebbet és jobbat mondani és kívánni, mint hogy ez minél hamarabb valósuljon meg, minél hamarabb lásson napvilágot a második kötet, hogy az is gazdagítsa magyar görög katolikus egyházunkat! Reméljük, nemcsak a kutató specialistáknak, hanem a görög katolikus egyházunk múltja iránt fogékony minden érdeklő számára is hasznos ez a könyv.

12 A 207–224. lapokon.

A hiánypótló mű bibliográfiai adatai a következők: Véghseő Tamás (szerk.), Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet: A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai, (Collectanea Arhanasiana, V. Varia, vol. 1.), Nyíregyháza 2015, 224 p. ISSN 2416-1799 ISBN 978-615-5073-32-8.

Ivancsó István

Bagoly és pacsirta – Cselényi (Lyachovits) István posztumusz verskötete

Cselényi István teológiai tanár, nyíregyházi lelkészünk alakja még élénken él görögkatolikus egyházunkban, különösen a nyíregyházi hívek szívében. A szavak mesterének ismertük. Igehirdetése, lelkigyakorlatai nagy felkészültségről tanúskodtak. Tanári és papi munkája mellett kedvenc időtöltése volt a versírás is. Harmadik elemista korától írt már verseket, és hatodik gimnazista volt, mikor első verse nyomtatásban is megjelent. Tizenhat és fél éves volt, amikor közös verskötetet jelentetett meg Juhász Ferenc diáktársával, *Virágok a domboldalon* címmel. Ő maga itt még Lyachovits István néven szerepel, a következő évben magyarosítja vezetéknevét. Kispap majd pap korában is folytatta ezt a mesterségét, azonban az idők nem kedveztek a pap-költő terveknek, szinte már csak titokban, asztalfiókjá számára írogatott.

Leánya, *Gyöngyi*, édesapja eltávozása után, 1998 nyarán talált rá István atya hat, példás gonddal vezetett, kemény fedelű versesfüzetére, és a jelöletlen, „titkos” füzetre, amelyek kézzel írott verseit tartalmazták. A válogatott kötet összeállítását 2009-ben kezdte el, a füzetekben talált mintegy 400 versből 88 került a verseskötetbe, amihez hozzá került néhány vers a diákkori próbálkozásokról is. A kötet az 1931-től 1983-ig terjedő időszakot fogja át (a szerző betegsége miatt ezután már nem írt verset).

A válogatás munkájához a szerző *előszava* szolgált iránytűként. Ez úgy vált lehetővé, hogy 1984 októberében ismerősei tervbe vették: szerzői estet szerveznek számára, és erre az alkalomra írt a költő előszót, az est azonban rosszabbodó egészségi állapota miatt elmaradt. Ám akkor leírt gondolatai afféle *ars poeticának* is tekinthetők. Ezeket az alapeszméket fogalmazta meg itt, egy-egy verse megnevezésével: tudás és költészet egysége (épp a Bagoly és pacsirta című versével), szociális érzékenység (ezt szemléltette Fázó vererek című verse), a bűn visszahúzó ereje, amelyet legyőz az isteni irgalom (lásd: *Oda és vissza*), a papi munka fáradságai és öröme (lásd: *Holdfényért való imádság*), a görög rítus megéneklése (lásd: *Nyírfalegenda*), a papi család

bensőségessége (lásd: *Testtelen kép*). Az általa megnevezett alapeszméket, értekeket hordozó művei mind fellelhetők a kötetben.

Cselényi Gyöngyi jó néhány éves munkával szerkesztette meg a posztumusz kötetet. A verseskötethez *Családi emlékkönyv* címmel memoárkötetet is mellékel, amelyből részleteiben is megismerhető édesapjának életútja. A kéziratok begépelésében Györki Judit segítette, a szerkesztésben pedig testvére, Cselényi István Gábor és annak fia, Cselényi István Csaba. A kötet címe egyik versének címe lett: *Bagoly és pacsirta*, ami jól adja vissza azt a már jelzett kettősséget, ami Cselényi atya sajátja volt: hogy megvolt benne a tudós elmélyültsége és a dalnok szárnyalása is. A kiadott kötet borítója kockás füzetet mintáz, ami visszaütal versesfüzeteire, egyúttal a szerző végtelen szerénységére és alázatára. A mű az Örökségünk Kiadó gondozásában jelent meg Nyíregyházán, a szerző születésének centenáriumára.

A mű a szerző *kézírtos füzeteinek* sorát követi, így a füzetek egy-egy versciklust alakítanak ki. Már az *első füzet* is (1932 tavaszáról) jelzi a kamasz fiú csillagokba merengését, filozofálásra hajlamos alkatát. *Második füzete*, még ugyanebből az évből, „pillangó szárnyú álmokról” mesél. *Az ezt követő füzet* az érettségiző diák minőségi szellemi vágyát tükrözi: „Testvér, evez a mélyre!” Utána már a kispap látásmódjával találkozunk, aki „követ vett az oltárnak kövéből” és aki örökös „pünkösdvárásban” él. A következő időszakban már ritkultak a versek, az *ötödik füzet* csaknem húsz év időszakát öleli át. Itt még szerepelnek a kispap kor utolsó töprengései, találkozása élete párjával, olvasunk a háború vérzivataráról és a megkezdett, küzdelmes papi életről (*Se templomod, se paplakod*, ez a verse meg is jelent a korabeli katolikus sajtóban).

Az utolsó egység majdnem *három évtized verses dokumentuma*. A szerző „ihletek zarándokútján” keresi ösvényét, „kúszva a Tábor-hegyre”, föltárul előtte az égő csipkebokor, leköti „új Kármel várása”, így indul „a csillagos, nagy útra”. Igaz, olyan világ veszi körül, amelynek keretében „hajótöröttnek” érzi magát, addigi eszméje már-már „betemetett forrás”, nem várt egészségi problémák érik utol, így él, „vérröggel víva”, de továbbra is zengenek lelkében a „porcelánharangok”, halk, csöndes szóval száll fel a „holdfényért való imádság”. Mielőtt letette volna a lantot, utolsó lejegyzett versében így foglalja össze papi és költői életútját: nem akart mást, mint „egészen ember lenni az emberek között, test-közben élni, s felmutatni az isteniből mégis megvalósíthatót”.

Cselényi István atya posztumusz verseskötetét jó szívvel ajánljuk a magyar görögkatolikusok nagy családjának és az utánunk jövő ifjabb nemzedéknek.

Születésének 100. évfordulóján ünnepeljük együtt a szavakkal mesterien bánó költőt, a latin és görög nyelv, a filozófia és az alapvető hittan professzorát, a szelíd és jóságos atyát, az örökös nyíregyházi lelkészt!

Legeza József

MACZÓ FERENC: *Az utolsó magyar királykoronázás. IV. Károly és Zita királyné koronázási ünnepsége Budapesten 1916 végén, Budapest, 2016.*

A 2016 őszen megrendezett szegedi konferencián¹³ hallhattunk Maczó Ferenc akkor meg előkészületben lévő könyvéről, amelyet azóta örömmel vehetünk a kezünkbe.¹⁴ Sőt, nemcsak kezünkbe vehettük a gyönyörű kiállítású könyvet – csaknem albumot –, hanem végigtanulmányozva azt, alapos ismereteket szerezhettünk a száz esztendővel ezelőtt lezajlott nagy jelentőségű eseményről.

A szerző mindvégig olvasmányos, kiváló stílusban megírt, ugyanakkor gazdagon illusztrált művét szinte lehetetlen letenni addig, amíg végig nem olvasta az ember.

Csak dicsérni lehet azt az alapos munkát, amivel a szerző megörvendezte az olvasóit. Ugyanis kronológiai sorrendben vezeti végig őket az utolsó apostoli királyunk (és királynénk) koronázási ünnepségén, ami – természetesen – nemcsak magát a koronázási aktust jelenti, hanem az előkészületektől kezdve a királyi párnak az országból való elutazásáig minden jelentősebb eseményt magába foglal. Sőt, még távolabbról kezdi az események bemutatását: Ferenc József halálától, amit annak felvázolása követ, hogy Károly és Zita milyen kapcsolatot ápolt a magyarsággal. S ugyanígy, nem fejezi be a királyi pár távozásával az események ismertetését, mert ír még arról is – bár csak szűkszavúan –, hogyan fogadták külföldön a magyar királykoronázást, illetve felelevenített néhány tárgyi és egyéb emléket a nagy eseménnyel kapcsolatban. Végezetül nem feledkezik meg szomorú sorsú királyunk – az immár boldoggá avatott – Boldog IV. Károly végső napjairól sem.

A könyvet igazán élvezetessé teszik az olyan apró megjegyzések, anekdoták és emlékek, amelyek máshol nem olvashatók. Ez a tény egyben a szerző alapos és elmélyült kutatómunkáját is igazolja. A mű tudományos jellegét

13 A konferencia: „Fogadd a koronát...” – Ünnepek és válság, hagyományok és reformkoncepciók, múltpercepciók és jövőképek Magyarország utolsó koronázási szertartása körül, Szeged, 2016. november 23-24-én.

14 Előadása: „Erzsébet örökében Zita királyné emlékezete”.

egyébként is feltétlenül ki kell emelni, noha az olvasmányosság érdekében lábjegyzeteket nem tartalmaz. Viszont ezt nagymértékben pótolja a kötet végén a teljes ötoldalmi terjedelmű, forrásokot és irodalmat felsoroló rész,¹⁵ amelyből az olvasó bőséges ismereteket meríthet a témára vonatkozóan.

Nagy erénye a könyvnek, hogy szerzője – mint láttuk – teljességre törekedett a királykoronázás eseményeinek bemutatásánál, mégsem veszett el a részletekben, hanem meg tudta tartani a józan egyensúlyt. S ismételten is rá kell világítani a gazdag illusztráció anyagára. A szakértővel együtt örülhetünk annak, hogy – bár a magánúton történt fényképezést nem engedélyezték, illetve tiltották – maradtak az utókorra olyan fényképfelvételek, amelyek ma már felbecsülhetetlen értéket képviselnek.

A jelen ismertető írója örömmel fogadta volna, ha a görög katolikus püspökök részvételéről is szó esett volna a könyvben. Ugyanis a királykoronázáson való jelenlétük egyáltalán nem volt lebecsülendő, sőt, nagyon is jelentősnek mondható, hiszen az akkori nyolc püspökünk közül hat jelen volt a nagy eseményen.¹⁶ És ez meglehetősen jó számarány a római katolikus püspökhöz képest, ugyanis az akkori húsz püspökük korántsem képviseltette magát ilyen arányban a királykoronázáson. – A lugosi görög katolikus püspökkel kapcsolatban egy érdekes, eddig nem ismert eseményről számol be a szerzőnk, nevezetesen arról, hogy az ünnepségen elveszítette a mellkeresztjét. – Említi még Illés József „neves jogtörténészt” (felekezeti hovatartozásáról nem szólva, de tudjuk, hogy görög katolikus volt), aki közreműködött a hitlevél és az eskü megszövegezésében, illetve részt vett azok megvitatásában.¹⁷

Az *Érdekes Újság* kiadásában kortársként megjelent koronázási albumnak¹⁸ méltó párja lett Maczó Ferenc centenáriumi kötete. Bizonyára örömmel olvassák a történészek, és nagy haszonnal fogja forgatni minden más érdeklődő is.

Mindenesetre az olvasó nosztalgiával gondolhat arra a mondatra, amivel szerzőnk (idézetként) zárja kötetét: „aki egyszer ilyet látott, sohasem fogja

¹⁵ A 153–157. lapokon.

¹⁶ Ehhez lásd a fenti konferenciára készített előadásunkat: „Boldog IV. Károly királyunk koronázásának és élete eseményeinek reminiscenciái a magyar görög katolikus dokumentáció tükrében, kitekintéssel a liturgikus vonatkozásokra” (megjelenés alatt); illetve tanulmányainkat: „István Miklósy Vescovo greco-cattolico e l’incoronazione di Carlo IV ultimo Re Apostolico d’Ungheria”, in *Folia Athanasiana* 18 (2016) 67–97.; „Miklósy István hajdúdorogi és Papp Antal munkácsi görög katolikus püspökök részvétele IV. Károly király koronázásán”, in *Athanasiana* 44 (2017) 7–32.

¹⁷ A 46. lapon.

¹⁸ ÉRDEKES ÚJSÁG (kiad.), *Koronázási album*, Budapest 1917.

elfelejteni”. Ha mi már nem is láttuk, a könyv sok mindent felidéz nekünk belőle, hogy száz év után se feledkezzünk meg róla.

Ivancsó István